

CUCERIREA BELGRADULUI DE CĂTRE HABSBURGI ÎN IZVOARE VENEȚIENE DE LA FINELE SECOLULUI AL XVII-LEA

Florina Ciure*

Keywords: Belgrad, 1688, National Library of St. Mark's in Venice, Habsburg Empire, Ottoman Empire.
Cuvinte cheie: Belgrad, 1688, Biblioteca Nazionale Marciana din Veneția, Imperiul Habsburgic, Imperiul Otoman

The conquest of Belgrad by the Habsburgs in Venetian sources at the end of the XVIIth Century (Abstract)

National Library of St. Mark's in Venice hosts a miscellany containing 84 opuscula entitled *Reports of the Imperial armies victories over the Turks*. At number 7 there is a *New and distinctive report about the great fire in the city of Belgrade on the 20th April, with the burning of four thousand houses and the main mosques and the Palace of the Pasha*, published in Venice in 1686. The 50th is dedicated to *A veritable and distinct report on the conquest of the great city of Belgrade by force of arms, on the 6th of this month, by the powerful army of His Majesty the Emperor commissioned by the Bavarian Elector, glorious in all ages*, published in Venice in 1688. At Number 76 is registered *A new, verifiable and distinct report arrived from Vienna on June 10, 1691: About the Great Cave, found in the Danube River, capable of housing 100 armed persons able to escape the enemy and prevent him from defended the city of Belgrade and the rest of the Ottoman barbarians, with the progress of Prince Antonio Lieutenant colonel of the Serbs, and with all the victories and victories of the imperial armies against the Thracian enemy so far*, which appeared in Venice in 1691. With number 77 is signed *A new and distinct report on Ilok and Petrovaradin, abandoned by the Turks, who have retreated beyond Sava, and a Report on a confrontation near Belgrade, with the death and wounding of a large number of Turks and capturing flags by the imperial armies under Colonel Baron of Poland*, published in Vienna and Venice in 1691 and sold by [Zuanne] Batti in Saint Mark's Square. By publishing this documents, the Habsbourgs intend to popularise the successes of the Imperial armies, that after the failed siege of Vienna (1683), entered in possession of the territories of former Kingdom of Hungary holds by the Ottomans.

Biblioteca Nazionale Marciana din Veneția găzduiește un miscelaneu format din 84 de opusculă și intitulat *Rapoarte despre victoriile armatelor imperiale asupra turcilor*¹. Cel cu numărul 7 este tipărit la Veneția în 1686 și conține un *Nou și distinct raport despre marele incendiu din orașul Belgrad din data de 20, luna aprilie, <soldat> cu incendierea a patru mii de case și a principalelor moschei și a palatului pașei*². Cel cu numărul 50 este dedicat unui *Raport veridic și distinct despre cucerirea marelui oraș Belgrad prin forța armelor, în data de 6 luna curentă, de către puternica armată a Majestații Sale Împăratul, comandată de Electorul*

de Bavaria, glorioasă în toate veacurile, publicat în orașul dogilor în anul 1688³. La numărul 76 este înregistrat *Un raport nou, veridic și distinct sosit din Viena la 10 iunie 1691: Despre marea peșteră, găsită în fluviul Dunărea, capabilă să adăpostească 100 de persoane înarmate în stare să pună pe fugă inamicul și să-l împiedice să apere orașul Belgrad și celelalte deținute de barbarii otomani, cu progresele Prințului Antonio Locotenent colonel ai sârbilor și cu toate cuceririle și victoriile armatelor imperiale împotriva dușmanului trac până în prezent*, apărut la Veneția, în 1691⁴. Cu indicativul 77 este semnalat un *Nou*

* Muzeul „Țării Crișurilor” din Oradea, e-mail: florinaciure@gmail.com.

¹ *Relazioni di vittorie delle armi cesaree sopra turchi*.

² Nova; e distinta RELATIONE Del grand incendio seguito nella Città di BELGRADO Li 20, del Mese d'Aprile coll'abbruggiamento di quattro mila Case; e delle principali Moschee, e del Palazzo dell'istesso Bassà. IN VENETIA, MDCLXXXVI. Si vende dietro la Chiesa di S. Zulian, all'insegna del Nome di Dio. *Con licenza de' Superiori*.

³ Vera, e Distinta RELAZIONE Dell'acquisto della gran Città di BELGRADO Fatto à forza d'Armi, li sei del Mese corrente, dalle valorose Truppe della M.C. dell'Imperatore, comandate dal Serenissimo Elettore di BAVIERA; Glorioso per tutti li Secoli. IN VENETIA, M.DC. LXXXVIII. Con Licenza de' Superiori.

⁴ Nova Vera, e Destinta RELAZIONE VENUTA DA VIENNA Li 10. Giugno 1691: Del grandissimo Sasso, ritrovato sopra il fiume Danubio, capace di rinchiudervi 100. Persone armate in fito oportuno di fugar l'Inimico,

și distinct raport despre orașele Ilock și Petrovaradin abandonate de turci, care s-au retras dincolo de Sava, și cu un Raport despre o confruntare din apropiere de Belgrad, cu moartea și rănirea unui mare număr de turci și capturarea unor steaguri de către armatele imperiale sub comanda colonelului Baron de Poland, publicat în Viena și Veneția, la 1691, cu precizarea că se vinde de către [Zuane] Batti în Piața San Marco⁵. Lucrările se înscriu în trendul publicațiilor de popularizare a succeselor obținute de armatele habsburgice care, după asediul eșuat al otomanilor asupra Vienei (1683)⁶, au reputat victorii de răsunet împotriva Porții, înstăpânindu-se pe fostele teritorii ale Regatului Ungariei⁷.

ed'impedirlo da soccorer la Piazza di Belgrado, ed'altre dall'Ottomana Barbarie possedute, Con i progressi del Prencipe Antonio Tenente Colonello de Rasciani, e tutti gl'aquisti, e Vittorie fatte dall'Armi Cesaree contro il Trace inimico sin al giorno presente. IN VENETIA, M.DC. XCI. Presso Dom. Miloc. Con Licenza de' Superiori.

⁵ NOVA, VERA, E DISTINTA RELAZIONE Delle Piazze abbandonate da Turchi D'ILLOCK, E PETER VARADINO Che si siano affatto ritirati de là del Savo, ET CON UN RAGGUAGLIO D'un COMBATTIMENTO seguito verso BELGRADO, con la Morte di una quantità de Turchi, e feriti, e Presa di BANDIERE. DALL'ARMI CESAREE. Sotto il Commando del Sig. Colonello Barone di POLLAND. IN VIENNA, & IN VENETIA, M.DC. LXXXI. CON LICENZA DE' SUPERIORI. Si vende dal Batti in Piazza di San Marco.

⁶ Printre numeroasele studii dedicate asediului Vienei, a se vedea câteva mărturii contemporane în: *La Sacra Lega contro la potenza ottomana. Successi delle armi imperiali, polacche, venete, e moscoviti; rotte e disfatte di eserciti de' Turchi, Tartari, e ribelli; assedj, e prese di città, piazze, e castelli; acquisti di provincie, di Regni; ribellioni, e sollevazioni nella monarchia ottomana; origine della ribellioni degli Ungheri, con tutti gli accidenti successivamente sopraggiunti dall'anno 1683 sino fine del 1689. Racconti veridici brevemente descritti da Don Simpliciano Bizozeri, Barnabita Milanese*, Milano, 1690, p. 290–297; Luigi Ferdinando Marsili, *BRIEVE STORIA, In cui si narrano le cagioni della passata Guerra/ FRA LO/ IMPERADORE, E LA CASA OTTOMANA, e ciòche nell'assedio di Vienna, e per alcun tempo dappoi a Turchi avvenne, Composta da Uno Storico Turco, e nella nostra volgare favella ridutta.* All'Illustrissimo, & Eccellentissimo Signore/ IL SIG. PIETRO/ SENATOR GARZONI./ In Bologna, per Costantino Pisarri sotto le Scuole; all'Insegna di S. Michele, 1709. Con lic. de' Superiori, în *Scritti inediti di Luigi Ferdinando Marsili raccolti e pubblicati nel II centenario dalla morte a cura di comitato marsiliano*, Bologna, 1930, p. 137–140.

⁷ Vezi: Virgil Zaborovschi, *Istoria politice externe a celor trei principate, Țara Românească, Transilvania și Moldova, de la asediul Vienei (1683) până la moartea lui Șerban Cantacuzino și suirea pe tron a lui Constantin Brâncoveanu (1688)*, București, 1925, p. 17–45; Ioan Moga, *Rivalitatea polono-austriacă și orientarea politică a Țărilor Române la sfârșitul secolului XVII*, Cluj, 1933, p. 112–145; Ioan Lupaș, *Sfârșitul suzeranității otomane și începutul regimului*

În condițiile înfrângerii otomanilor în fața Vienei a luat ființă, la Linz, Liga Sfântă (martie 1684); alianței inițiale, dintre împăratul Leopold I (1658–1705) și regele polon Jan Sobieski (1674–1696), i s-a alăturat Veneția, în decembrie 1684, iar în anul 1686 Brandenburgul și Rusia. Seria de insuccese otomane a continuat, imperialii cucerind, rând pe rând, Vișegrad, Pesta (1684), Gran, Neuhaüsel (Ersekujvar), Buda, Seghedin (1686)⁸. Belgradul, intrat în 1521 în posesia otomanilor și devenit reședință a unui pașalâc, se va afla în trei rânduri sub controlul imperialilor (1688–1690, 1717–1739, 1789–1791)⁹.

Importanța strategică a Belgradului în planurile expansioniste habsburgice este reliefată și de publicarea raportului despre un eveniment nefericit, fără legătură cu vreo ofensivă a armatei imperiale, dar care a acționat în avantajul acesteia. Raportul cu numărul 7, centrat pe incendiul devastator din aprilie 1686, debutează cu descrierea orașului și amintirea evenimentului major din istoria sa de până atunci, cucerirea de către otomani din anul 1521: „Orașul Belgrad, celebru pentru istoria sa și pentru marile asedii la care a făcut față, căzut până la urmă în mâinile mării armate a lui Soliman în momentul în care ungurii se bucurau de căsătoria

habsburgic în Transilvania, în *Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice*, Seria III, tom XXV, București, 1943, p. 803–834; Veniamin Ciobanu, *Români în politica Est-Central europeană, 1648–1711*, Iași, 1997; Gheorghe Platon, *Tra gli Imperi Ottomano, Austriaco e Russo (nei secoli XVI-XVIII)*, în *Una storia dei Romeni. Studi critici*, coord.: Stephen Fischer-Galați, Dinu C. Giurescu, Ioan-Aurel Pop, Cluj-Napoca, 2003, p. 201–210.

⁸ A se vedea: *La Sacra Lega contro la potenza ottomana. Successi delle armi imperiali, polacche, venete, e moscoviti; rotte e disfatte di eserciti de' Turchi, Tartari, e ribelli; assedj, e prese di città, piazze, e castelli; acquisti di provincie, di Regni; ribellioni, e sollevazioni nella monarchia ottomana; origine della ribellioni degli Ungheri, con tutti gli accidenti successivamente sopraggiunti dall'anno 1683 sino fine del 1689. Racconti veridici brevemente descritti da Don Simpliciano Bizozeri, Barnabita Milanese*, Milano, 1690, p. 290–297; László Nagy, *Il contributo veneziano nella guerra contro il Turco in Ungheria*, în *Venezia e Ungheria nel contesto del barocco europeo*, vol. editat de Vittore Branca, Florența, 1979, p. 431–444; Béla Köpeczi, *Leco italiana delle lotte per l'indipendenza ungherese contro gli Asburgo nella seconda metà del secolo XVII*, în *Venezia, Italia, Ungheria fra Arcadia e Illuminismo. Rapporti italo-ungheresi dalla presa di Buda alla rivoluzione francese*, vol. editat de B. Köpeczi și Péter Sárközy, Budapesta, 1982, p. 23–33; Ekkehard Eickhoff, *Venezia, Vienna e i Turchi, bufera nel Sud-Est europeo, 1645–1700*, Milano, 1991; Kenneth M. Setton, *Venice, Austria and the Turks in the XVIIth century*, Philadelphia, 1991.

⁹ Vezi: Bogdan Mihail, *Un episod al războiului dintre Liga Sfântă și Imperiul Otoman: Bătălia pentru Belgrad (1687–1690)*, în *RRSE*, 2007, 3 (1–2), p. 81–88.

regelui Ludovic, este situat pe malurile Dunării, în locul în care Sava se varsă în acel mare fluviu și de acolo scaldă provincia Serbia, a cărei capitală a fost dintotdeauna¹⁰. „Este numit Alba Greca, în germană Griechisch Weissemburg, & în maghiară Nandor Alba”, iar chiar dacă „de un puternic castel construit deasupra unui munte stâncos este păzit și apărat de atacurile dușmanilor”, n-a putut fi salvat „de focul pregătit de mâna cerului”¹¹. Astfel, „în data de 20 a lunii aprilie, amenințând acesta cu tunete și fulgere infricoșătoare ucigașe”, acoperit fiind de nori întunecați, din ruperea unui a ieșit la 2 noaptea un fulger, care a căzut asupra unui depozit unde se păstrează mare cantitate de praf de pușcă”. Acesta „aprinzându-se, nu numai că a aruncat în aer casele din vecinătate, dar răspândindu-se focul, alimentat de vânt, care sufla cu furie, a culminat într-un deplorabil incendiu”¹². În scurt timp „s-a mobilizat Pașa împreună cu principalii săi miniștri, urmași de milițiile rămase la conducere pentru a reprimă tăria acelor flăcări, care ardeau într-o clipă toți combustibili”, însă „a fost în van orice întreprindere pentru a înfrâna furia acelui element feroce, care lărgindu-și brațele în toate părțile transforma în cenușă case și moschei, indiferent de loc”. Dându-și seama de gravitatea situației, „comandantul a transportat tot mobilierul din calea focului și acesta a încetat”. Totuși, „patru mii de case s-au făcut scrum, împreună cu cele mai importante moschei din oraș, care părea antică Troia, când de celebrul cal a fost incendiată noaptea”¹³. Cât timp a durat focul, „de la ora două noaptea până la 23 din ziua următoare”, a fost permanent „însoțit de plânsetele și urletele aceluia popor nefericit, care-și vedea risipite speranțele, acest incident fiind de rău augur pentru monarhia nestatornică a acestor barbari”¹⁴. Raportul se încheie cu precizarea că aceste *avvisi* au ajuns în Veneția prin Ragusa, dar și că se așteaptă confirmări ulterioare pentru a demonstra veridicitatea celor consemnate.

În iarna dintre anii 1686–1687, armata otomană s-a confruntat cu o gravă criză de alimente, pe lângă lipsa banilor pentru plata soldelor. Profitând de aceste luni de haos din capitala otomană, austriecii au avansat cucerind alte localități, printre care Lipova, Caransebeș, Orșova, Petrovaradin, Semendria, Banyaluka. Armata otomană s-a retras

¹⁰ Nova; e distinta RELATIONE Del grand incendio seguito nella Città di BELGRADO, p. [1].

¹¹ *Ibidem*, p. [1–2].

¹² *Ibidem*, p. [2].

¹³ *Ibidem*, p. [2–3].

¹⁴ *Ibidem*, p. [3].

pe poziții defensive la Belgrad, așteptând ajutoare în vederea unui asediu iminent. Conform informațiilor oferite regelui Franței de trimisul său de la Constantinopol, Pierre de Girardin, otomanii dispuneau de 20 000 de oameni pentru apărarea Belgradului, dintre care 3 000 de tătari¹⁵. Același diplomat își înștiința suveranul că turcii nu mai puteau asigura niciun fel de sprijin financiar pentru Imre Tököly¹⁶, care se refugiase pe o insulă fortificată de pe Dunăre.

Atacul iminent asupra Belgradului a fost dublat de intenția belicoasă a regelui polon Jan Sobieski (1674–1696), care pregătea, în august 1688, 6 000 de soldați pentru o campanie în Moldova. Generalii Wallis și Heissler¹⁷, cu 4 batalioane de infanterie, 2 regimente de cavalerie și câteva tunuri, s-au îndreptat spre orașelul Titel, de la vârsarea Tisei. Pentru că s-au predat fără luptă, asediții au fost lăsați să plece spre Belgrad. În aceeași zonă, Maximilian al II-lea Emanuel, electorul de Bavaria, a ajuns la Salankemen, la numai 3 leghe de Belgrad¹⁸. Pentru apărarea eficientă a orașului, Yegen Pașa a fost trimis de la Sofia, dar încercuirea Belgradului nu a putut fi evitată. Ludovic de Baden a trecut Dunărea în forță și în 12 august armata imperială a ajuns la numai 200 de pași de zidurile orașului. În lipsa artileriei grele, așteptată să sosească de la Buda, armata habsburgică a săpat șanțuri sub focul susținut al apărătorilor. Lucrările înaintau însă greu din cauza solului tare și a incursiunilor otomanilor în afara zidurilor orașului. Cu toate că întârzierea provocată de așteptarea artileriei grele le-a dat timp otomanilor să construiască fortificații suplimentare în spatele zidurilor, orașul nu a putut fi salvat. Belgradul a fost cucerit pe data

¹⁵ B. Mihail, *op. cit.*, p. 82, 83.

¹⁶ Referitor la acțiunile lui Imre Thököly, a se vedea: *L'Ungheria compendiată dal Signor Conte Ercole Scala. Nuovamente stampata con le città più rimarcabili di quel Regno, che cadono scolpite all'oculare inspezione, come pure descritta la serie d'ogni suo Regnante, insieme con le più esatte prerogative, che universalmente accompagnano il Paese, riti, e costumi di quei popoli, e nel fine i gloriosi progressi fatti dall'armi Cesaree nel medesimo Regno dalla liberatione di Vienna, anno 1683, infino all'anno 1686; con l'assedio, e presa della Real Città di Buda, & altri felici successi. Consacrata Alla Sacra Cesarea Real Maestà di Eleonora Maddalena Teresa Imperatrice de' Romani sempre Augusta, nata Principessa di Neuburg, Veneția, 1687*, p. 47–48; László Benczédi, *The warrior estate in the Seventeenth century with special reference to the Thököly uprising (1678–1685)*, în *War and society in Eastern Central Europe*, vol. III: *From Hunyadi to Rákóczi, war and society in late medieval and early modern Hungary*, vol. editat de János M. Bak, Béla K. Király, Brooklyn College Press, 1982, p. 351–365.

¹⁷ Donat Heissler (1648–1696), general în armata imperială, în 1692 va cuceri cetatea Oradea.

¹⁸ B. Mihail, *op. cit.*, p. 83.

de 6 septembrie 1688, iar garnizoana otomană ucisă în întregime. Știrile venite din Serbia au fost ținute sub secret la Constantinopol cât mai mult timp, pentru a nu se crea panică¹⁹.

Al doilea raport continuă să prezinte în preambul evenimentele care au marcat istoria orașului, până în momentul cuceririi acestuia de către Habsburgi. „Orașul Belgrad, metropolă a Provinciei Serbia, care părea de necucerit, a văzut sub zidurile sale stive de musulmani uciși”, dar datorită zidurilor sale puternice a reușit „să reziste loviturilor multor asediatori, deziluzionând de multe ori speranțele celor mai inimoși monarhi ai Traciei”. Ajuns până la urmă „sclav al barbariei otomane, s-a crezut că nu-și va mai găsi forța care să rupă acele lanțuri. Dar puterea divină i-a rezervat această onoare Electorului de Bavaria, care cu marel zel s-a îndeletnicit a-l aduce sub stăpânirea împăratului romanilor”. Belgradul a fost asediat prima oară în anul 1440, de către Murad al II-lea, dar rezistența a fost susținută „cu curaj de colonelul Giovanni da Ragusa [Ioan de Talovac], care a descoperit o mină pe care o făcea inamicul”. El „a făcut, însă, o contramină și umplând-o cu praf de pușcă, salpetru și smoală, a închis-o cu zid, și lăsând o mică gaură i-a dat foc în punctul în care era dușmanul, iar din acel mare cutremur de pământ au rămas sufocați 17 000 turci. Văzând Sultanul că „după un asediu continuu de șapte luni pierduse 80 000 dintre ai săi”, a decis să se retragă²⁰.

Urmează apoi punctarea celor întâmplare în anul 1456: „Mahomed al II-lea, fiu al amintitului Murad, l-a supus unui greu asediu cu 150 000 de turci, atacându-l cu mari baterii de artilerie”, dar a fost salvat datorită curajului și spiritului organizatoric al lui Iancu de Hunedoara, care „a adunat pe neașteptate o mare armată, a campat pe Dunăre și a provocat inamicului o mare înfrângere, iar alături de Fericitul Ioan de Capestrano a intrat în orașul asediat și l-a salvat²¹”. La 6 august, după ce turcii au făcut o breșă în ziduri, au trecut prin ea mulți generali și experți musulmani, care, însă, fiind atacați din toate părțile, au fost cu toții uciși, armatele lui Iancu de Hunedoara intrând și în posesia unui tun al inamicului, cu care au bombardat tabăra. Confruntările au durat toată ziua; „fiind rănit la un ochi Mahomed Marele Sultan” și în noaptea următoare fiindu-i incendiată tabăra, astfel a renunțat la acest asediu, în care pieriseră 40 000 dintre ai lui²².

¹⁹ *Ibidem*, p. 84.

²⁰ Vera, e Distinta RELAZIONE Dell'acquisto della gran Città di BELGRADO, p. [1].

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*, p. [1–2].

Un alt eveniment important a avut loc în anul 1493, când „Ali Begh a încercat, prin trădare, să surprindă orașul, dar Paolo Canisio [Pavel Chinezu], descoperindu-i pe trădători, i-a prăjit unul după altul și i-a dat de mâncare cu forța însoțitorilor lor până la ultimul, care a murit flămând²³”.

„În sfârșit anul 1521. În timp ce ungurii erau fericiți pentru căsătoria regelui lor Ludovic, negândându-se deloc la chestiunile de război, a venit Soliman cu o numeroasă armată lângă numita cetate și a cucerit-o la 29 august”, iar „printr-o înțelegere, pe care însă nu a respectat-o”, a decimat toată conducerea, „fiind astfel pierdut bastionul și puternicul Regat al Ungariei”, pe care de atunci niciun creștin nu a îndrăznit să-l asedieze, până în acest an 1688”, când „Electorul de Bavaria a trecut Sava în fața dușmanului cu puternica sa armată, din 10 august începând să atace cetatea cu mici tunuri”. Acesta „a dispus bateriile pentru a monta deasupra lor tunul cel mare, care trimis de la Buda a ajuns în 24 a lunii, și cu acesta s-a făcut breșă; chiar dacă asediații au ieșit de mai multe ori pentru a împiedica lucrările noastre, au fost respinși de fiecare dată, cu mari pierderi din partea lor²⁴”. Autorul raportului precizează că aceste fapte istorice sunt extrase din cartea *Originea Dunării*²⁵, tipărită de Albrizzi²⁶, la San Giulian²⁷.

El continuă, apoi, cu descrierea evenimentelor din anul 1688: „În data de 29 ai noștri se aflau deja dispuși în șanț”, și „fiind dornice milițiile să dea asaltul, s-au stabilit lucrurile pentru data de 6 septembrie, cu atât mai mult cu cât breșele și palisadele

²³ *Ibidem*, p. [2].

²⁴ *Ibidem*, p. [3].

²⁵ *L'origine del Danubio, con li nomi antichi, e moderni di tutti li Fiumi & Acque, che in esso concorrono, come anche delli Regni, Provincie, Signorie e Città irrigate dal detto Fiume, fino dove sbocca nel Mare Eusino*, adornato con 44 Figure in Rame, dedicata all'Illustrissima & Rev. Sig. il Sig. Pietro Lione, Vescovo di Ceneda, e Conte di Tarzo, in Venetia, MDCLXXXIV, All'Insegna del Nome di Dio, dietro la Chiesa di S. Zulian, Con Licenza de' Superiori e Privilegio.

²⁶ Girolamo Albrizzi (a doua jumătate a secolului al XVII-lea – prima jumătate a secolului al XVIII-lea), tipograf și editor venețian, descendent al unei vechi familii nobiliare din Bergamo, a publicat diverse periodice, printre care *La Galleria della Minerva*, sub conducerea acestuia apărând la Veneția în 7 volume între 1687 și 1690. A fost printre cei mai importanți editori din nordul Italiei care s-a dedicat acestui tip de activitate (Giorgio E. Ferrari, *Albrizzi, Girolamo*, în *Dizionario biografico degli Italiani*, vol. 2, Roma, 1960, p. 58).

²⁷ Lucrarea publicată de Girolamo Albrizzi la Veneția în 1684 și atribuită germanului Sigmund von Birken, analizează geografia și pe scurt istoria teritoriilor traversate de Dunăre, de la izvoare și până la vărsarea sa în Marea Neagră (Valentina Oneț, *Dunărea într-o veche tipăritură venețiană de la 1685*, în *Axis Libri*, anul IV, nr. 11, iunie 2011, p. 2–3).

nu erau deschise suficient”²⁸. Astfel, „în dimineața zilei de 6, după ce a fost pus în funcțiune tunul nostru, s-a purces la atac, reușind să se cucerească prima și a doua incintă a castelului, și fugind turcii după ce au luptat cu disperare pentru a se adăposti în castel, nu au avut timp să se salveze, deoarece au fost urmăriți și amestecându-se cu ai noștri au fost cu toții uciși”, neexistând vreun acord prealabil sau vreun armistițiu. Dintre otomani s-a estimat că ar fi murit „un număr de 16000, iar dintre ai noștri 600, între care Generalul Schaffenberg²⁹, Principele de Forstembergh³⁰, un fiu de-al lui Starimberg³¹, și rănit ușor la cap Electorul de Bavaria³² de o piatră, la fel și Principele de Savoia³³, de o muschetă la o coapsă”. În urma acestei confruntări „a rămas în mâinile noastre un important oraș”, autorul raportului exprimându-și speranța că, „prin intermediul

²⁸ Vera, e Distinta RELAZIONE Dell’acquisto della gran Città di BELGRADO, p. [3].

²⁹ Friedrich Sigmund Scherfenberg (Schärffenberg), mareșal imperial.

³⁰ Emmanuel de Furstenberg (1663–1688), colonel în armata habsburgică.

³¹ Guido von Starhemberg (1657–1737) a luptat sub comanda vărului său, Ernst Rüdiger von Starhemberg (1638–1701) în timpul asediului Vienei (1683), urmând apoi armata imperială în campaniile împotriva Imperiului Otoman și participând la asediul Budei (1686), la bătălia de la Mohács (1687), la sediul Belgradului (1688), la bătăliile de la Salankemen (1691) și Zenta (1697). Comandant al armatei imperiale în Ungaria între 1706 și 1708, va fi conducătorul detașamentului militar care se va confunda cu *curușii* lui Francisc Rákóczi al II-lea.

³² Maximilian al II-lea Emanuel (1662–1726) a fost conducător al Bavariei și prinț elector al Sfântului Imperiu Roman, guvernator al Țărilor de Jos Spaniole și duce de Luxemburg.

³³ Eugeniu de Savoia (1663–1736), înrolat în armata imperială încă de la asediul Vienei, a devenit colonel de dragoni (1683), general al cavaleriei din 1690 și comandant al întregii armate imperiale din 1697, victorios la Zenta (1697), a cucerit Timișoara (1716) și Belgradul (1717); referitor la campaniile sale a se vedea: *Campagne del Principe Eugenio di Savoia*, Divisione storica militare dell’Imperiale e Regio Archivio di Guerra, Torino 1889–1902, vol. I–XX; Emilio Bobbio, *Il Principe Eugenio di Savoia condottiero*, în *Rivista militare italiana*, 1932, nr. 8, p. 1339–1358; Max Braubach, *Prinz Eugen von Savoyen*, vol. I–V, Viena, 1965; Wolfgang Oppenheimer, *Prinz Eugen von Savoyen. Feldherr-Staatsmann-Mäzen*, München, 1996; Franz Herre, *Eugenio di Savoia*, Milano, 2001; Adriano Papo, *Le campagne ungheresi del principe Eugenio di Savoia*, în *AION-Studi Finno-ugrici*, IV, 2002–2005, p. 143–163; Bruno Mugnai, *L’esercito imperiale al tempo del principe Eugenio di Savoia (1690–1720)* Parte II: *La cavalleria*, vol. 2, Soldiershop Publishing 2013; B. Mugnai, Luca S. Cristini, *L’Esercito Imperiale al tempo del Principe Eugenio di Savoia 1690–1720: La Fanteria* (1), Soldiershop 2016; A. Papo, Gizella Nemeth, *Il principe Eugenio di Savoia e la riconquista di Temesvár*, în *Quaderni vergeriani*, nr. 12, 2016, p. 11–71.

Dumnezeului Armatei vom auzi, zi după zi, din toate părțile, de tot mai multe cuceriri în dauna dușmanului și spre mărirea Sfintei Sale Credințe”³⁴.

La sfârșitul anului 1688, situația a început să se schimbe în favoarea Porții, imperialii fiind nevoiți să trimită trupe pe frontul din apus, unde erau atacați de armata regelui Franței, Ludovic al XIV-lea. În același timp, otomanii au trecut râul Morava, obligându-i pe imperiali să abandoneze multe din teritoriile ocupate după cucerirea Belgradului. La 12 mai 1689, Ludovic de Baden a sosit la Viena, aducând vești îngrijorătoare din Balcani: 30 000 de soldați otomani erau adunați la Niș, unde îl așteptau pe marele vizir Bekri Mustafa pașa cu încă 50 000 de oameni³⁵. În aceste condiții, generalul Veterani³⁶ a primit ordin să lase în Transilvania numai strictul necesar de trupe, iar cu restul să pornească spre Serbia. După ce a obținut o victorie asupra imperialilor la Passarowitz, Imre Tököly a trecut Dunărea, dar a fost surprins lângă Semendria de un detașament de 5–6 000 de soldați austrieci și obligat să se retragă în dezordine³⁷.

Înaintarea otomanilor spre Belgrad a fost oprită atunci când, din inițiativa lui Ludovic de Baden, imperialii au construit un sistem de fortificații care să împiedice trecerea trupelor turce de râul Morava. În vara anului 1689, forțele beligerante erau alcătuite din aproximativ 60 000 de soldați otomani, concentrați la Sofia, și puțin peste 20 000 de ostași imperiali aflați la Belgrad sau în punctele fortificate de pe linia Dunării. Imre Tököly a primit sarcina de a elibera Dunărea de trupele habsburgice până la Belgrad. La sfârșitul lunii iunie 1689 a reușit să respingă un detașament de 500 de călăreți, care atacase punctele de aprovizionare otomane³⁸.

Pentru a întări apărarea Belgradului, contelui Budiani, care asedia cetatea Canissa, i s-a ordonat să lase numai strictul necesar de trupe pentru asediu, iar cu restul să se îndrepte spre Belgrad. Aici sosise și generalul Piccolomini³⁹, cu 6 000 de sol-

³⁴ Vera, e Distinta RELAZIONE Dell’acquisto della gran Città di BELGRADO, p. [4].

³⁵ B. Mihail, *op. cit.*, p. 85.

³⁶ Referitor la acțiunile militare ale generalului imperial Federico Veterani (1643–1695), a se vedea: Raoul Gueze, *Le lettere di Federico Veterani. Aspetti della vita di un condottiero del .600 nelle guerre contro i turchi nei paesi danubiani*, în *Europa Orientalis*, 8, 1989, p. 19–39; Maria Matilda Alexandrescu-Dersca Bulgaru, *Campaniile Generalului Federico Veterani în Transilvania și Banat (1686–1694) (după memoriile sale)* (I), în *Studii și materiale de istorie medie*, vol. XVII, 1999, p. 183–201.

³⁷ B. Mihail, *op. cit.*, p. 85–86.

³⁸ *Ibidem*, p. 86.

³⁹ Enea Silvio Piccolomini (1640–1689), general imperial, în 1689 va conduce campania militară în Balcani.

dați, fiind așteptat și generalul Veterani. Aceste mișcări de trupe l-au făcut pe seraskerul Bosniei, Tapal Hussein pașa, să renunțe la trecerea Moravei și să se întoarcă pentru a se uni cu trupele marelui vizir. Deși nu a reușit să recucerească Belgradul, armata otomană a stopat ofensiva Ligii Sfinte⁴⁰.

În iarna dintre anii 1689–1690, forțele otomane s-au regrupat la Edirne în vederea unei contraofensive, mai ales că ofensiva franceză din vest a silit Imperiul habsburgic să retragă numeroase trupe din Balcani. Victoria obținută la Zărnești (11 august 1690)⁴¹ de tătari, Imre Tököly și Constantin Brâncoveanu (1688–1714), asupra trupelor imperiale comandate de generalul Heissler, a dat posibilitatea otomanilor să recupereze, rând pe rând, orașele Niș, Semendria, dar și Belgradul la 14 octombrie 1690, după un asediu de numai 6 zile⁴².

În septembrie 1691 generalul Veterani a cucerit Lipova, preocuparea lui principală devenind apărarea Transilvaniei și împiedicarea trecerii turcilor pe Dunăre. Veterani l-a mandatat pe căpitanul d'Arnau să cerceteze peștera cunoscută până atunci drept „Piscabara”, să o ocupe și să o fortifice. Peștera Veterani, cum este numită astăzi, va fi atacată de către o armată turcească la sfârșitul lunii martie 1692. Chiar dacă primele incursiuni ale vaselor otomane au fost respinse, după un asediu de 45 de zile trupele imperiale vor fi nevoite să predea peștera otomanilor⁴³.

În *Raportul despre peștera găsită în stânca din Dunăre*, publicat în 1691 și notat cu nr. 76, sunt relatate informațiile regăsite în scrisorile trimise „din orașul arhiepiscopal Brașov în Transilvania”, în data de 22 mai, conform cărora „a fost găsită o gaură într-o mare peșteră deasupra fluviului Dunărea”, pe care „în antichitate romanii o închiudeau cu un mare lanț și ea se numea Peștera de la Pescabara, aflată la o distanță de trei ore de Piscova [Panciova?]”. Prin urmare, „acum Colonelul Conte Veterani, cu prudența-i cunoscută, a trimis mai multe persoane pentru a o recunoaște”, căci „se găsea îngropată într-un mare munte de pământ, acoperită la suprafață de arbori și de ierburi”. După ce a fost excavat locul, „a fost găsită gaura, adică

poarta mării intrări, capabilă să închidă peste 100 de oameni, care întăriți cu tunuri, arme și alte piese de artilerie”, puteau împiedica „orice barcă a turcilor inamici să treacă în amonte pentru a ajunge la Belgrad sau în alte orașe aflate în posesia barbarilor otomani”, întrucât în acea zonă bărcile trebuiau să fie trase cu coardele, „neputând atât de ușor să se apropie de acea gaură din cauza repeziciunii apei, a vârtejurilor și abisurilor pe care le face în acel loc, și a calității pietrei și înălțimilor de pe care se putea trage cu tunul, apărate de solul stâncos, modelat de natură”, dar „nici pe pământ nu ar putea trece vreunul, prin munții impracticabili și râpele adânci de acolo”. Și apărătorii acelei peșteri vor avea provizii pentru multă vreme, având mari speranțe că, „cu ajutorul lui Dumnezeu va reuși demersul de a respinge dușmanul, când ar dori să încerce să transporte ajutoare prin acel loc, ceea ce va fi în avantajul Armatei Imperiale și în dauna puterii otomane, care fără îndoială că nu va putea să-și transporte pe apă armatei sale, nici la Belgrad, muniții și provizii, nici alte lucruri necesare”⁴⁴.

Se anunță, totodată, că „Principele Antonio Locotenent Colonel al sârbilor s-a înstăpânit din nou pe Insula Dunării de la Orșova [Ada Kaleh], prin uciderea mai multor turci, și tot mărindu-se numărul sârbilor săi, face incursiuni și dincoace de Dunăre în detrimentul și pentru stârpirea barbarilor și a trădătorului de Tekeli [Thököly]”, despre care se aude a fi în dificultate, așteptându-se și mai multe vești bune în această privință, care cu siguranță vor veni pe viitor, „cu ajutorul lui Dumnezeu și pentru gloria sfântului său nume pentru a răspândi evanghelia pe pământurile turcești și a înălța vexilul creștin unde Hristos a scăldat pământul cu prețiosul său sânge”⁴⁵. Documentul se încheie cu o prezentare a tuturor victoriilor obținute (14) și a orașelor și cetăților (40) cucerite din fostul Regat al Ungariei, dar și a pierderilor materiale și umane din rândul turcilor, respectiv 260 000 de suflete, „toată florea puterii mahomedane”, uciși sau luați prizonieri⁴⁶.

Raportul cu numărul 77, publicat atât la Viena cât și la Veneția în 1691, se axează pe cucerirea din mâna turcilor a orașelor Ilock și Petrovaradin, cât și pe relatarea unui confruntări dintre imperiali și otomani în apropiere de Belgrad. „De la Buda s-a primit confirmarea că turcii nu numai că au abandonat orașele Ilock și Petrovaradin, ba chiar s-au

⁴⁰ B. Mihail, *op. cit.*, p. 87.

⁴¹ Vezi: Constantin Rezachevici, *Constantin Brâncoveanu – Zărnești 1690* –, București, 1989.

⁴² B. Mihail, *op. cit.*, p. 88.

⁴³ <https://www.agerpres.ro/social/2015/06/02/reportaj-mehedinti-cetatea-peth-veterani-o-fortificatie-militara-de-monitorizare-a-trafficului-naval-pe-dunare-10-18-17>; <http://www.departamentulalphacarpatica.ro/ponicova-peth-pestera-lui-veteran-prima-pestera-cartata-din-europa/>.

⁴⁴ Nova Vera, e Destinta RELAZIONE VENUTA DA VIENNA Li 10. Giugno 1691: Del grandissimo Sasso, ritrovato sopra il fiume Danubio, p. [1–2].

⁴⁵ *Ibidem*, p. [2–3].

⁴⁶ *Ibidem*, p. [3].

retras dincolo de Sava, prefăcându-se că doresc să apere trecerea peste acel râu, când armata noastră a avansat pentru a o ataca. Se mai informează că „generalul conte Guido di Stahremberg a pus la conducerea acelor locuri, Illock și Petervaradin, sârbi și germani”, dar și că „zilnic se întărea acel corp de armată imperială, care se află lângă Eszeck”⁴⁷. „Retragerea inopinată a turcilor poate fi pusă pe seamă frământărilor din Turcia – continuă raportul –, dar știrii că barbarii s-au îndepărtat de împrejurimile Belgradului nu i se poate acorda crezare până nu va veni confirmarea sigură. Îmbolnăvirile cauzate de vreme, care pentru un timp au făcut ravagii la Buda, au încetat prin voia lui Dumnezeu, timp de 14 zile nemaimurind decât un soldat din garnizoană”⁴⁸.

„Generalul de Artilerie Conte de Souches⁴⁹, după cum se arată în scrisoarea de la Buda, în data de 23 a lunii trecute, a ajuns cu regimentele sale la 2 ore distanță de mers de Ertschin, pentru a se bucura mai bine de provizii, înainte de reunirea întregii armate, care urma să aibă loc peste câteva zile, trecând în data de 22 alte 4 regimente pe Podul de la Buda, pentru a se uni cu primele, iar în 23 s-au pus în mișcare cele ale lui Stahremberg și Erbeville⁵⁰, așteptându-se în aceeași zi trupele din Brandenburg”. „Contele Zicchi [Șefan Zichy] cu 2000 de husari și 1000 de haiduci se află la Alba Regală și trebuia să se unească cu alți 2000 de unguri, care se aflau la distanță de 2 ore de acolo, pentru a se îndrepta împreună spre Esseck”⁵¹. „Cu certitudine aceste armate imperiale vor fi mai numeroase în această campanie decât în toate celelalte de până acum”, concluzionează autorul raportului.

Opusculul se încheie cu un *Raport distinct despre cele întâmplare în bătălia de lângă Belgrad*, care consemnează: „De la Sibiu în Transilvania s-au primit scrisori din data de 10 luna curentă, cu știrea conform căreia Colonelul Baron de Poland nu a

putut veni la timp pentru a bloca de tot Pasul care asigură trecerea bărcilor inamice spre Belgrad, în timp ce turcii înșiși ocupaseră deja acel pas, ba mai mult s-a ciocnit cu un convoi turcesc de 2000 de oameni, din care pe 400 i-a tăiat bucăți, a cucerit 2 steaguri și a rănit și ucis mulți alți turci din bărci”⁵².

Eugeniu de Savoia, cel care participase și la bătălia victorioasă din 1688, va reuși să recucerească Belgradul abia în august 1717, când, în fruntea unei armate de 100 000 de oameni, va înfrânge rezistența pașei Mustafa, care asigura apărarea orașului cu 30 000 de soldați.

Documentele găzduite în Biblioteca Marciana din Veneția oferă noi mărturii despre confruntările dintre habsburgi și otomani pentru stăpânirea orașului Belgrad de la finele secolului al XVII-lea, tipărirea și comercializarea lor în orașul dogilor fiind o dovadă a interesului manifestat de imperiali pentru popularizarea victoriilor sale împotriva Imperiului Otoman, după asediul eșuat al Vienei din 1683, dar și o mărturie a cunoașterii realităților din această parte a Europei la Veneția. Este de remarcat că aceste „ziare”, tipărite în vreo 100 de exemplare, ofereau publicului nu numai detalii precise despre acțiunile militare care au dus la pierderea Belgradului de către trupele otomane, ci și despre alte evenimente considerate relevante pentru facilitarea victoriei armatei imperiale.

⁴⁷ NOVA, VERA, E DISTINTA RELAZIONE Delle Piazze abbandonate da Turchi D'ILLOCK, E PETER VARADINO Che si siano affatto ritirati de là del Savo, *ET CON UN RAGGUAGLIO D'un COMBATTIMENTO* seguito verso BELGRADO, p. [1].

⁴⁸ *Ibidem*, p. [2].

⁴⁹ Karl Ludwig Ratuit de Souches, decedat în 1691 la Salankemen.

⁵⁰ Ludwig von Herbeville (1635–1709), general de cavalerie, din 1704 mareșal în armata imperială.

⁵¹ NOVA, VERA, E DISTINTA RELAZIONE Delle Piazze abbandonate da Turchi D'ILLOCK, E PETER VARADINO Che si siano affatto ritirati de là del Savo, *ET CON UN RAGGUAGLIO D'un COMBATTIMENTO* seguito verso BELGRADO, p. [2].

⁵² *Ibidem*, p. [3].

ANEXĂ DOCUMENTARĂ

Biblioteca Nazionale Marciana, Misc. 449, *Relazioni di vittorie delle armi cesaree sopra turchi*

Op. 7: Nova; e distinta RELATIONE Del grand incendio seguito nella Città di BELGRADO Li 20, del Mese d'Aprile coll'abbruggiamento di quattro mila Case; e delle principali Moschee, e del Palazzo dell'istesso Bassà. IN VENETIA, MDCLXXXVI. Si vende dietro la Chiesa di S. Zulian, all'insegna del Nome di Dio. *Con licenza de' Superiori.*

DISTINTA RELATIONE

La Città di Belgrado famosa per l'antichità, e per i grandi Assedij, che valorosamente sofferte avanti, che cadesse nelle mani di Solimano, al quale si rese con un formidabile Esercito allora appunto, che gli Ungheri stavano in allegrezza per le nozze del Rè Lodovico; è situata alle sponde del Danubio, ove la Sava v'è a baciare quel gran Fiume, e seco si unisce in amistà nella Provincia della Servia, della quale è stata sempre la Capitale. Vien nominata Alba Greca, in Tedesco Griechisch Vveissemburg, & in Ungaro Nandor Alba. Da un forte Castello fabricato sopra una sassosa Montagna viene guardata, e difesa da i fieri assalti degl'Inimici, mà non ha potuto salvarla dal fuoco preparatogli dalla mano del Cielo. Allì 20 del Mese di Aprile già scorso minacciando questi con tuoni, e fulmini spaventosi mortali, ricuoperta l'aria di oscurissime nuvole, dallo squarcio di una delle quali fu partorito alle due della notte un fulmine, che cadendo in un Magazzino, ove si conservava gran quantità di polvere la quale accesasi non solo mandò in aria le Case circonvicine, ma attaccandovi il fuoco, fomentato dal vento, che soffiava con rabbia, dilatossi in un deplorabile Incendio. Accorse il Bassà con Principali Ministri seguitati dalle Militie, che vi si tratengono di Presidio per reprimere l'orgoglio di quelle fiamme, che consumano in un momento li combustibili; Fu vana ogni diligenza per raffrenare la rabbia di quell'Elemento feroce, che slargando le sue braccia per tutte le parti riduceva in Ceneri Case, e Moschee senza distinzione di luogo. Apressimando alla Ressidenza del Comandante, fece questi (che prevede il pericolo) trasportare tutti li Mobili in luogo sfogasse il suo furore, che finalmente cessò quando fu stanco di esercitar le sue furie. Quattro mila Case, si fece il conto, che rimassero incenerite con le principali Moschee, che avesse quella Città, che pareva l'antica Troia, quando dal famoso Cavallo fu incendiata la notte. Durò il fuoco dalle due della notte fino alle 23 del giorno seguente, e fù continuamente accompagnato da pianti, ed urlì di quel miserabile popolo, che vedeva in un momento svanite le proprie sostanze; cavando quei Barbari da questo accidente pessimi augurij alla loro vacillante Monarchia. Questi avvisi sono capitati per via di Ragusi, e se n'attendono le confermatiori.

Op. 50: Vera, e Distinta RELAZIONE Dell'acquisto della gran Città di BELGRADO Fatto à forza d'Armi, li sei del Mese corrente, dalle valorose Truppe della M.C. dell'Imperatore, comandate dal Serenissimo Elettore di BAVIERA; Glorioso per tutti li Secoli. IN VENETIA, M.DC. LXXXVIII. Con Licenza de' Superiori.

La Città di Belgrado Metropoli della Provincia della Servia, che vantavasi per l'adietro inespugnabile, che vidde sotto le sue mura cataste di Musulmani trucidati, che con mura di diamante seppe resistere à colpi di tanti Assediati, che deluse tante volte le speranze de più animosi Monarchi della Tracia, e che finalmente ridotta schiava dell'Ottomana barbarie si credeva non ritrovar mai lena, che valesse à sciogliere la durezza di quelle Catene. Mà la divina Onnipotenza riserbò le glorie all'invitta destra del nuovo Marte Serenissimo Elettore di Baviera, il quale con ogni zelante applicatione vi s'impegnò per ridurla alla divotione dell'Imperatore de Romani. Fù assediata la prima volta l'anno 1440. Da Amurat Secondo, mà fù sostenuto valorosamente dal Colonello Giovanni da Ragusa, il quale scoprì una mina, che faceva l'Inimico, il sudetto Colonello fece una contramina, & impitella con Polvere, Salnitrio, e Pece la serò con Muro, e lasciato picciol foro vi diede foco nel medemo punto, che vi era l'Inimico dove da quella gran scossa di tereno restarono soffocati 17000. Turchi, vedendo il Sultano, che doppo un Assedio di sette mesi continui haveva perso 80000 di suoi si ritirò. L'Anno poi 1456. Mahomet Secondo figliuolo del sudetto Amurat vi piantò un orribil assedio con 150000. Turchi battendola con grosse batterie; mà Industria, & valore del Uniade radunò alla sprovista un grosso esercito, e si accampò sopra il Danubio, e diede una fierissima rotta all'Inimico, & in compagnia del Beato Gio: da Capistrano entrò nella Piazza assediata, e la soccorse. Allì 6. d'Agosto doppo haver fatto li Turchi una Brechia lasciò sormontare la detta à quantità di principali, e più esperti Musulmani li fece oprimere da tutte le parti, quali restorono tutti trucidati, e più fece una sortita impatronendosi del Cannone dell'Inimico, battendo poi il Campo stesso. Durò tutto il giorno restando colpito in un occhio Mahomet Gran Signore, onde sbigoritosi di questo la notte seguente incendiato il Campo vi levò l'Assedio havendovi lasciato 40000. de suoi. L'Anno 1493 tentò di sorprender la Piazza Ali Begh con tradimento, mà Paolo Kanisio scoperti li traditori li fece arostire un doppo l'altro, e mangiar per forza dalli compagni fino all'ultimo qual morì affamato. Finalmente l'Anno 1521. Mentre li Ungari stavano allegrì per le nozze del loro Rè Lodovico niente pensando à cose di guerra vene Solimano con numerosissimo Esercito sotto detta Fortezza, e la prese allì 29 d'Agosto per accordo, che però non osservò loro la fede datta, mà tagliò tutto il presidio à pezzi perdonandosi così miseramente l'antimurale, & il forte del Regno d'Ungaria, ne da l'hora in quà non vi fu alcuno de Cristiani, che habbia havuto ardire di Assediarla solamente in quest'Anno

1688. Il Serenissimo Elettore di Baviera passò felicemente in faccia del Inimico il Savo col suo poderoso Esercito, e vi si accampò li 10. Agosto à Bresagliare la Fortezza con piccioli Canon, e dispose le Batterie per montarvi sopra il Cannone grosso, che spedito da Buda capitò li 24. del medemo, e con questo si fece Breccia, benchè li Assediati facessero molte sortite per impedire alli nostri i lavori, nulla di meno furono sempre respinti con loro gran danno.

Il detto racconto Historico è cavato dal Libro del Origine del Danubio stampato dal Albrizzi in Campo della guerra à S. Giulian.

Alli 29 li Nostri si attrovarono già alloggiati nel fosso, che essendo le Militie desiderose di dargli l'assalto si disposero le cose per il giorno delli 6. Settembre tanto più che le brechie e palizzate non erano sufficientemente apianate, e distrutte la mattina dunque delli 6. dopo haver giocato il nostro Cannone si venne furiosamente all'assalto, e li riuscì felicemente impatronirsi del primo, e secondo recinto della Città, e fuggendo li Turchi dopo haver combattuto disperatamente per ricovrarsi nel Castello, non ebbero tempo di porsi in salvo perche inseguiti e mescolati con li Nostri restarono tutti tagliati à pezzi non havendosi havuto riguardo a niuna conditione o a sesto calcolandosi fino al nu. di 16000 Morti, e de nostri solo 600. tra quali il Generale Schaffenberg, il Principe di Forstembergh, un Figliuolo del Starimberg, e ferito leggiermente nella testa il Serenissimo Elettore di Baviera da una sassata, come pure il Principe di Savoia da una Moschettata in una coscia, restando al presente in potere de Nostri una sì importante Piazza, sperandosi mediante l'assistenza del Dio delli Eserciti sentirne de giorno in giorno da tutte le parti maggiori acquisti a depressione dell'inimico, & ingrandimento della Sua Santa Fede.

Op. 76: Nova Vera, e Destinta RELAZIONE VENUTA DA VIENNA Li 10. Giugno 1691: Del grandissimo Sasso, ritrovato sopra il fiume Danubio, capace di rinchiudervi 100. Persone armate in fito oportuno di fugar l'Inimico, ed'impedirlo da soccorer la Piazza di Belgrado, ed'altre dall'Ottomana Barbarie possedute, Con i progressi del Principe Antonio Tenente Colonello de Rasciani, e tutti gl'aquisti, e Vittorie fatte dall'Armi Cesaree contro il Trace inimico sin al giorno presente. IN VENETIA, M.DC.XCI. Presso Dom. Miloc. Con Licenza de' Superiori.

RELATIONE Del Bucho ritrovato nel sasso sopra il Danubio.

Dall'Arciscopale Città di Constat in Transilvania si hanno lettere de i 22. del passato Mese di Maggio, con aviso sincero, e veridico, che sij stato ritrovato un Buco in un gran sasso vivo sopra il fiume del Danubio. Sasso che come asseriscono l'Historie, anticamente li Romani lo serravano con una grossa catena, e si chiamava il sasso di PESCABARA a tre hore di sopra Piscova, ed' hora per tanto il Signor General Conte de Vetteranni col solito della sua prudenza haveva spediti

diversi per riconoscerlo, mentre si trovava sepolto in una gran Montagna di Terra, è ricoperto nella superficie da Albori, ed erbe che col beneficio del escavarlo fu ritrovato il Buco, sive porta del vasto ingresso, capace da rinchiudervi 100 e più huomeni, che muniti di Canone, Armi, ed altri militari ordigni spediranno, che nissuna Barca de Turchi inimici possa passar in sù per andar a Belgrado nè in altre Piazze possedute dall'Ottomana barbaria, dovendo per necessità dette Barche esser tirate per le corde, non potendosi così facilmente avvicinarsi a quel Bucco per la velocità dell'aqua, e per le Vertici, e voraggini che fa in quel fito, e per la qualità del Sasso crodoso con eminenze da poter canonare, difese sempre dal fito Sassoso, trincerato dalla natura medema, ne per terra indubitamente niuno vi può andare, per le Montagne impraticabili, e precipitij grandi, che ivi s'attrovano, anche li difensori di quel Sasso saranno proviandati d'ogni cosa per molto tempo, havendosi gran speranza, che con l'aggiuto d'Iddio riuscirà l'intento di rispinger l'Inimico quando volesse tentar di portar soccorsi a quelle Piazze per quel fito, il che risulterà de gran vantaggio all'Armi Cesaree, e di gran danno all'Ottomana prepotenza, che senza dubio non potrà condurre per aqua alla sua Armata, nè a Belgrado, le Monitioni, viveri, ne altre cose necessarie; havendosi anche qualche anno per via di Buda & Eseh, ed altri luochi, che il Principe Antonio Tenente Collonello de Rasciani si fosse di novo impadronito dell'Isola del Danubio sotto Orsova con havervi Tagliati a pezzi diversi Turchi, che aumentandosi sempre il numero de suoi Rasciani, ora faccia con i suoi corsi anco di qua del Danubio a discapito de Barbari, e ad'estirpation de Rebelli è del felone del Tekeli, che si sente esser a mal partito, attendendosi più sicurezze del seguito, che con l'aiuto di Sua Divina Maestà risulterà a gloria del Santo suo Nome per dilatar l'Evangelo nelle Turche contrade ed Inalborar il Christiano Vessilo dove Christo irigò il suolo con suo pretiosissimo Sangue. IL FINE.

Ragguaglio delle Vittorie, Acquisti di Piazze, e Schiavitù dei Turchi nella presente Guerra in Ungaria.

Quatordecim sono state le Battaglie havutesi tra li Cesariani, e li Turchi, e tante sono state le Rotte di questi, e le Vittorie di quelli, cioè a Vienna, Barchan, Vaccia, Buda, Strigonia, Osseh, Buda, Seghedino, & ad' Harscan, Illoch, Belgrado, Bosnia, al Fiu. Morava, e a Nissa.

Quaranta le Piazze, e Fortezze principali conquistate, e sono Strigonia, Sarravas, Verovitizza, Unguar, Neijaisel, Cassovia, Tokay, Eperies, Vaccia, Novigrad, Zolnoch, Vicegrad, Pest, Hatvan, Colozza, Seghedino, Simontorna, Cinque Chiese, Sicklos, Caposvar, Mohaz, S. Giob, Baia, Vvucin, Osseh, Valpo, Orovizza, Posega, Valcovar, Peter Varadino, Palotta, Ciocca, Bucchian, Agria, Moncatz, Alba Reale, Illoch, e.....& altre Piazze principali nella Bosnia, e tutta la Transilvania obbligata a dare le Contrib. e quart. a gl'Imper. Nissa, e Canissa. Dalla parte de' Turchi si sono persi nella Battaglie in campagna Piazze, e Fortezze circa 2900. pezzi di cannone,

Vettovaglie, e Munizioni. Più di 50000. Padiglioni, tra quali 45 grandi, e ricchi de principali Bassa, e due de Gran Visiri, uno a Vienna, e l'altro ad'Hardschan, si belli, che mai simili si sono visti; uno de' quali 30. camelli lo portava.

Li Turchi ammazzati nelle Battaglie, & Assedij, dispersi, e fatti schiavi si numerano più di 260000. e questi sono stati tutto il fiore della Maomettana Potenza; ed'altra Gente popolare trovata nelle Fortezze, e Città conquistate, più di 70000. Anime.

Il Chehaia Bey, detto Chissy, Agmet Agà persona di gran stima, pratico appresso quei Barbari, come anco diversi Ciorbagi fatti schiavi, raccontano che in Buda solamente tra Figli, e Figlie, Donne, & Huomini popolari siano restati morti, dispersi, e fatti Schiavi più di 80000. persone; oltre 5000 Soldati che vi erano rimasti nella detta Piazza, de' quali ve ne sono mandati per tutte le parti della Christianità, e a quest'ora si sentono battezzati più di 20000. osservando la buona regola della Christianità, ad' alta voce predicano essere questa la migliore, e più apprezzata Fede appresso il grande Iddio.

Op. 77: NOVA, VERA, E DISTINTA RELAZIONE Delle Piazze abbandonate da Turchi D'ILLOCK, E PETER VARADINO Che si siano affatto ritirati de là del Savo, *ET CON UN RAGGUAGLIO D'un COMBATTIMENTO* seguito verso BELGRADO, con la Morte di una quantità de Turchi, e feriti, e Presa di BANDIERE. *DALL'ARMI CESAREE*. Sotto il Comando del Sig. Colonello Barone di POLLAND. IN VIENNA, & IN VENETIA, M.DC. LXXXI. *CON LICENZA DE' SUPERIORI*. Si vende dal Batti in Piazza di San Marco.

DISTINTA RELAZIONE.

Per via di Buda si ha havuta la confermazione, havere li Turchi non solamente abbandonare le Piazze d'Illock, e Peter Varadino, ma anco che si siano affatto ritirati di là del Savo, facendo mine di voler diffender il Passo di quel Fiume, quando la nostr'Armata vi si avanzasse, a tentarlo: e si aggiunge, ch'il Sig. Generale Conte Guido di Stahremberg habbia fatto senza dilazione presidiare detti Luoghi d'Illock, & Peter Varadino con Rasciani, & Alemani comandati: e si rinforzava ancora giornalmente quel Corpo d'Armata Cesarea, che sta appresso Eszeck.

La sudetta inopinata ritirata de' Turchi fa congetturare, che ciò possa esser uno degli effetti delle scritte turbolenze nella Turchia; anzi si aggiungono la voce, come se li Barbari affatto si fossero separati da' Contorni di Belgrado; a che però non si attribuisce la credenza sin' alla confermazione. Le malattie solite del Clima, che hanno regnato qualche tempo a detta Buda, si sono per la Dio Grazia affatto estinte, non essendovi morto altro in 14 giorni di tempo, che un solo Soldato della Guarnigione.

Il Sig. Generale dell'Artiglieria Conte e Souches, come da Buda si aggiunge, si era mosto alli 23 del caduto con quei Reggimenti sin'a 2 ore di sotto Ertschin, per

godere meglio la commodità del foraggio sin' all'adunanza intiera dell'Armata, che in pochi giorni doveva seguire; essendo alli vintidue passati quattro altri Reggimenti per il Ponte di Buda, per unirsi colli primi, & alli 23 si erano pure marchiati di passaggio a quella volta quei di Stahremberg, e di Erbeville, & aspettavansi giornalmente le Truppe Brandemburgensi. Il Sig. Gen. Conte Zicchi stava con due milla Ussari, e mille Aiducchi appresso Alba Regale, e doveva unirsi con altri due mille Ungheri, che stavano a due hore di là, per incaminarsi unitamente verso Esseck: e certo, e che gli Eserciti Cesarei saranno in questa Campagna più numerosi, che in tutte le precedenti di questa guerra.

DISTINTO RAGGUAGLIO

Di quanto è seguito del combattimento verso Belgrado. Da Hermanstatt in Transilvania si hanno lettere de' 10. del corrente con aviso, benche il Sig. Colon. Barone di Polland non habbia potuto venir a tempo, per tagliar affatto il Passo alle Barche Nemiche nel montar verso Belgrado, mentre li Turchi stessi havevano già occupato quel Passo, nondimeno si sta azzuffato col Convoglio Turchesco numero di 2000. Huomini, de' quali circa 400 tagliò a pezzi, conquistò 2 Bandiere, e ferì, & uccise molti altri Turchi sulle Barche medesime. Aggiungono le sudette lettere, che per via della Valacchia veniva confermata la scritta ribelione, e tumulto a Costantinopoli: di che si stanno attendendo con curiosità le distinte particolarità, e certezze.

IL FINE.